

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

I kvartal 2014

Sisukord

1

Sissejuhatus 3

2

Piimatoodete hinnamarginaalid 5

3

Lihatoodete hinnamarginaalid 15

4

Pagaritoodete hinnamarginaalid 20

Sissejuhatus 1

Töö eesmärgiks on kirjeldada toidukaupade hindade kujunemist ning tootja, töötaja ja jaekaubanduse marginaalide muutusi järgmiste tooterühmade hindades:

- või
- juust
- lõssipulber
- joogipiim
- hakkliha
- leib ja sai

Hinnamarginaal käesolevas aruandes mõõdab rahalises väärtuses osa, mille saavad tooteahela erinevad lülid jaehinnast.

Töö struktuuri ja metoodilise osa koostamisel on kasutatud Euroopa Komisjoni Põllumajanduse Peadirektoraadi, erinevate teadusasutuste ja uuringufirmade aruandeid.

Töö Eestit puudutav andmestik põhineb TNS Emori hinnavaatlustel.

Töös tehtud marginaalide kalkulatsioonide osas on konsulteeritud nii tootjate, töötajate kui ka neid esindavate katusorganisatsioonide esindajatega.

Töö on teostatud EV Põllumajandusministeeriumi tellimusel.

Uuringu aruande koostasid: Aivar Voog ja Katrin Männaste.

Sissejuhatus 2

Jaehinna kujunemise üldine skeem

Selgitused antud töö arvutustele

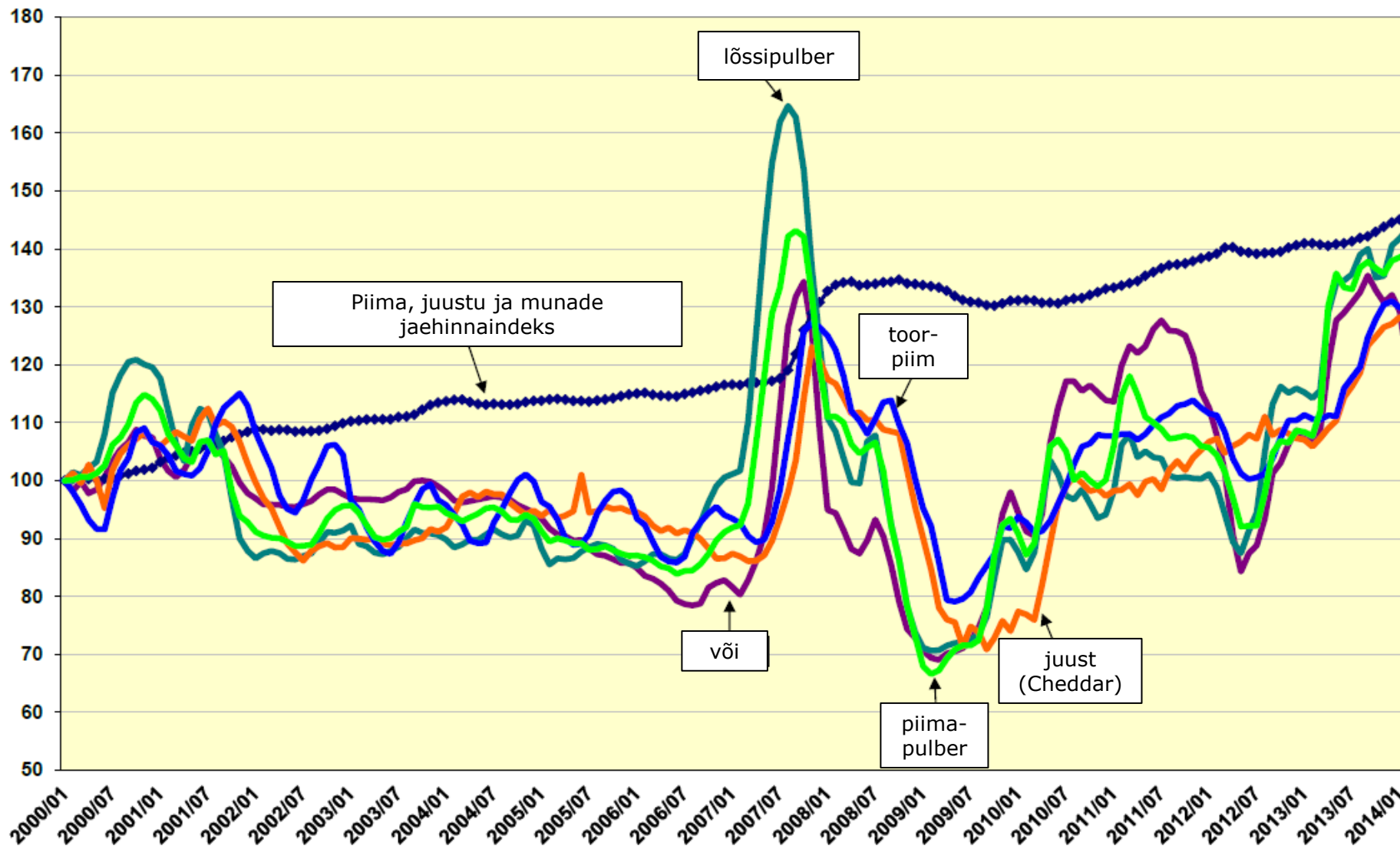
- Kaubanduse marginaal (M_j) arvutatakse järgmiselt: jaehinnast (P_j) on lahutatud käibemaks (KM) ning töötleva väljamüügihind (P_t).
$$M_j = P_j - KM - P_t$$
- Töötleva marginaal (M_t) arvutatakse järgmiselt: töötleva väljamüügihinnast (P_t) on lahutatud toote tootmiseks kulunud põhitooraine (nt toorpiima) kulu (P_f)
$$M_t = P_t - P_f$$

Piimatoodete hinnamarginaalid

Tootja, töötaja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2014

Joonis 1: Hindade pikaajaline arenemine piima ja piimatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

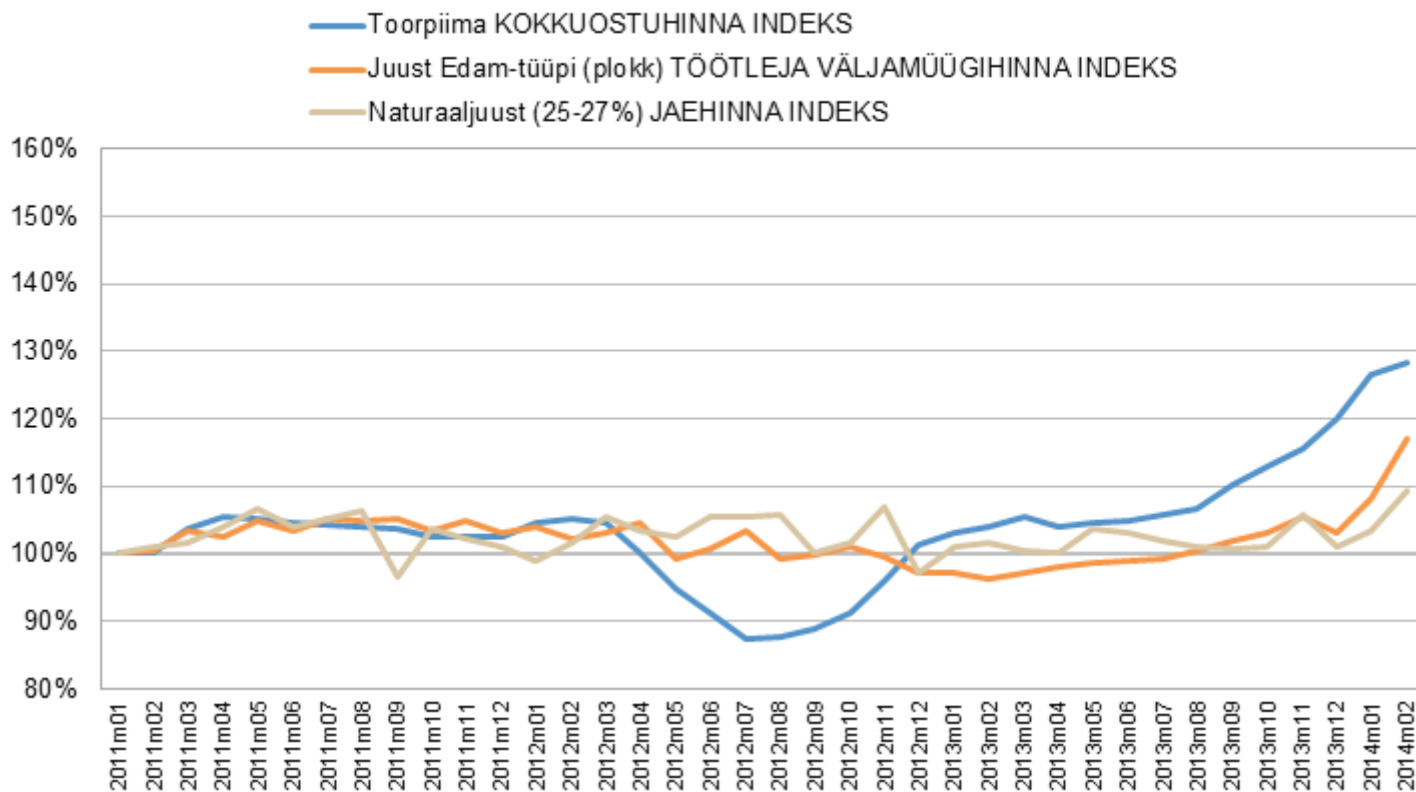

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Juustu hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 2: Juustu ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – veebruar 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

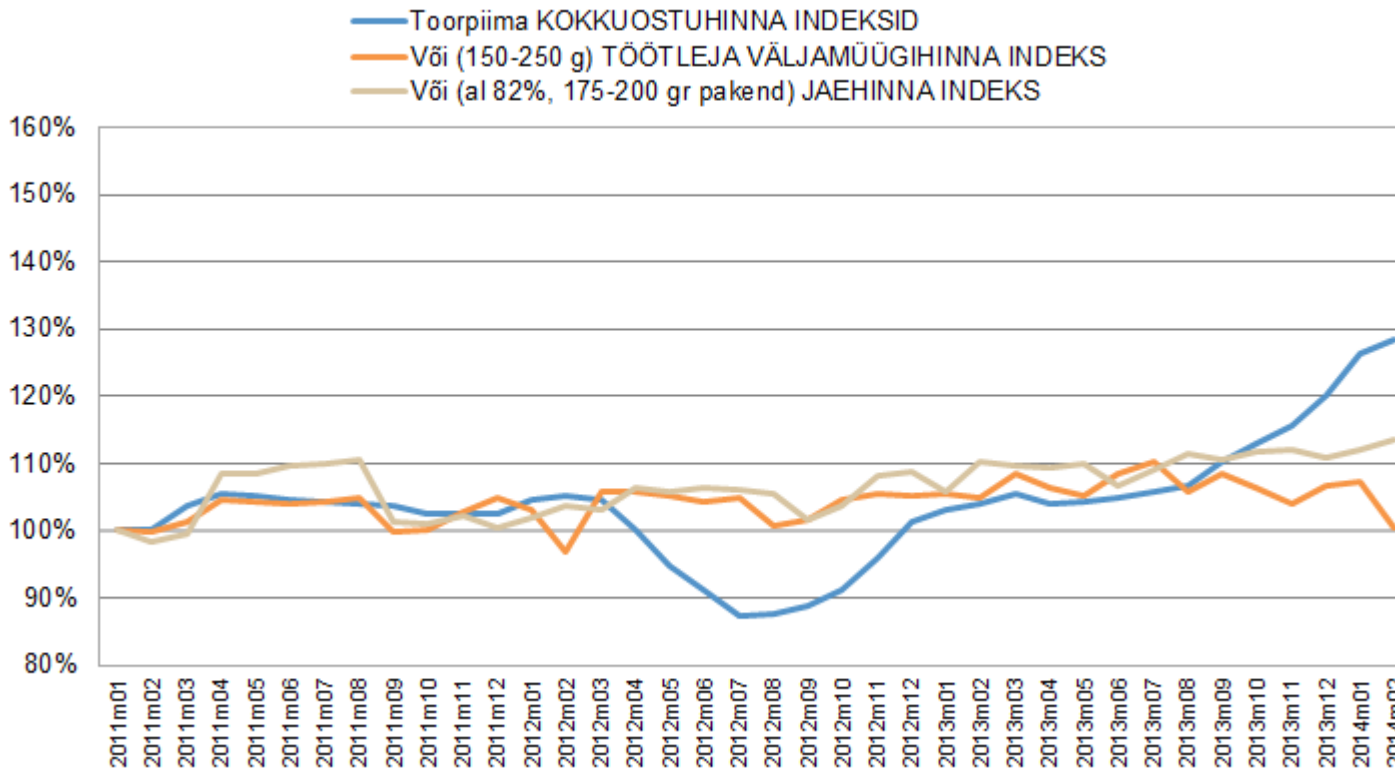
Juustu hindade dünaamikat on viimase paari aasta jooksul iseloomustanud üsna tugev asümmeetria. Vaatamata toorpiima kokkuostuhinna kiirelt langusele ning sellele järgnenud kasvule, püsisid juustu jaehind ning töötleja väljamüügihind 2012 – 2013. aastal üsna stabiilsena. Toorpiima kokkuostuhinna kasv kiirenes veelgi 2013. aasta lõpus ning 2014. aasta alguses, mil tasapisi hakkas kasvama ka töötleja väljamüügihind. Kiiremat väljamüügihinna kasvu on märgata käesoleva aasta esimestel kuudel. Juustu jaehind püsis 2013. aasta jooksul 2011. aasta alguse nn baastasemest veidi kõrgemal, ka jaehinnas on selgem hüpe ülespoole aset leidnud alles 2014. aasta alguses.

Kokkuvõttes tähendab see, et toorpiima osakaal naturaaljuustu jaehinnas on aastatagusega võrreldes märgatavalt kasvanud; töötleja- ja jaemarginaal on aastases võrdluses olnud languses. Viimastel kuudel on langenud eeskätt jae- ja pakendajamarginaal.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Või hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 3: Või ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – veebruar 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Või hindade dünaamika on sarnaselt juustule olnud paari viimase aasta vältel asümmeetriline. Toorpiima kokkuostuhinna suurtele muutustele vaatamata muutusid töötleva väljamüügihinnad ning jaehinnad üsna vähe. 2013. aasta teises pooles ning käesoleva aasta alguskuudel on või jaehind küll pisut kasvanud, töötleva väljamüügihind (kvartalite keskmisena) aga liikunud langevas trendis.

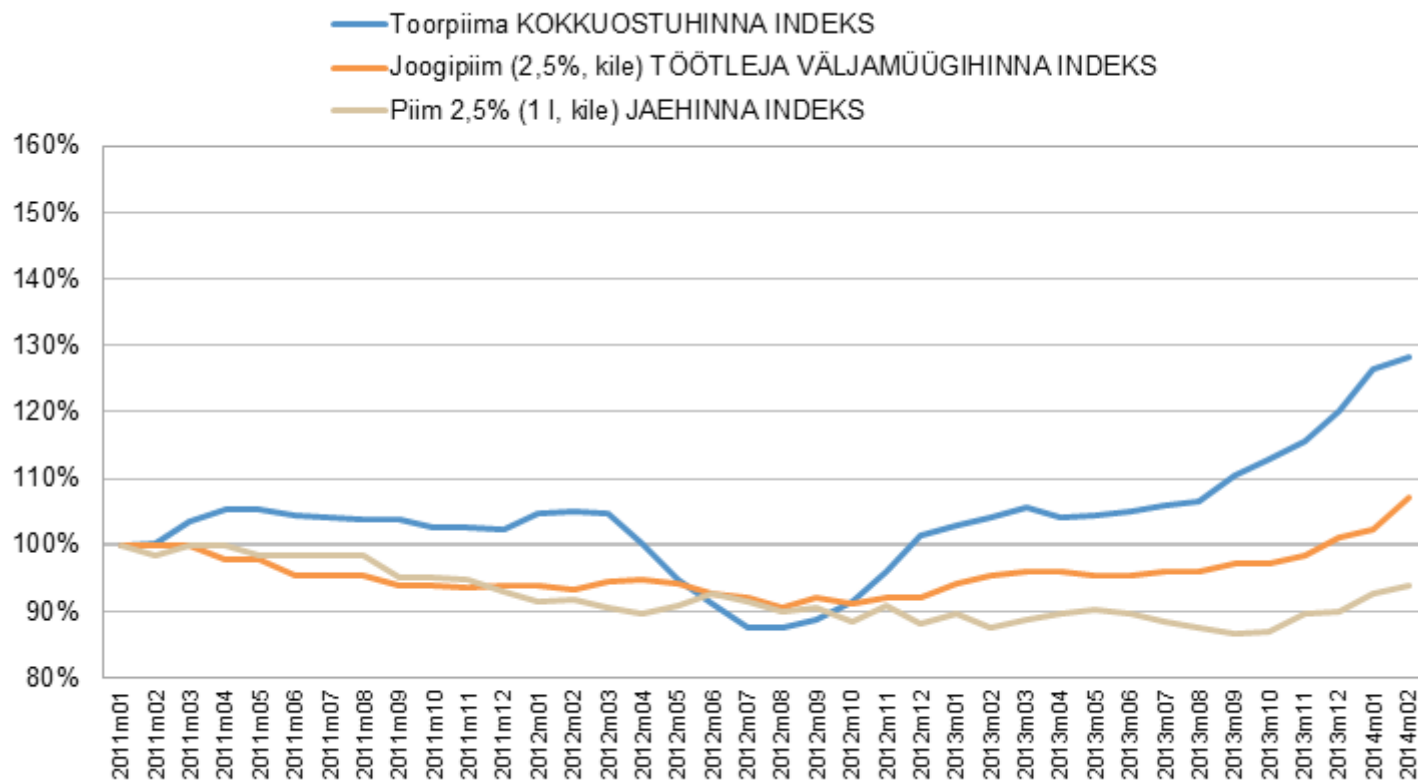
Aastatagusega võrreldes on toorpiima osakaal või jaehinnas oluliselt kasvanud. Töötlemarginaal on jätkanud kiiret vähenemist ka viimastel kuudel, langedes minimaalsele tasemele.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Piima hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 4: Toorpiima ja joogipiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – veebruar 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Asümmeetria püsib ka joogipiima hindade kujunemises. Läänud aasta esimesel poolaastal kiires tempos langenud ning seejärel siiani jätkuvale tõusule pööranud toorpiima kokkuostuhind ei ole töötleja väljamüügihinda ning jaehinda samal määral mõjutanud.

Joogipiima töötleja väljamüügihind liikus 2013. aasta jooksul ning 2014. aasta alguses küll tõusujoones, kuid tegi seda kokkuostuhinnast aeglasemas tempos. Piima jaehind langes 2013. aasta III kvartalis koguni uuringuperioodi madalaimale tasemele, aasta lõpul ning 2014. aasta esimestel kuudel on siiski taas tõusu märgata.

Aastatagusega võrreldes tähendavad ülalkirjeldatud hinnamuutused toorpiima oluliselt kõrgemat osakaalu lõpphinnas ning madalamat jae- ja töötlemarginaali. Viimastel kuudel on märgata eeskätt jaemarginaali langust.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti piimatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on Statistikaameti andmed toorpiima kokkuostuhindade ja TNS Emori poolt kogutavad andmed töötajate väljamüügihindade ning jaehindade kohta. Erinevate piimatoodete tootmiseks vajamineva toorpiima kogused saadi ekspertide küsitlemise tulemusena.

Juustu ja või marginaalide arvutamisel kasutatakse toorpiima rahalise kulu arvutamiseks korrigeerivaid koefitsiente, kuna näiteks juustu tootmisel jääb toorpiimast üle koort ja vadakut ning või tootmisel lõssi ja petti. Juustu puhul on korrigeerivaks koefitsiendiks 0.65 ja või puhul 0.52.

2.5% piima puhul arvestasime asjaoluga, et toorpiimast osa läheb kooreks, mida saab kasutada või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote - või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud (logistika). Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94;

Juustu marginaalide kalkulatsioon

1kg juustu Edam tootmiseks kulub töötajate andmetel 10.878 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Juustu tootmiseks vajaminevast 10.878 liitrist toorpiimast jääb üle koort ja vadakut. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg Edam juustu (plokk) tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.65, kuna 35% juustu tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (koor ja vadak) müügis (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad). Näiteks 2014. aasta veebruarikuu toorpiima rahaline kulu 1 kg juustu tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.65 \times 10.878 \times 0.40128 = 2.84$ (ümardatult).

Tabel 1: Juustu hinnamarginaalid

Juust Edam-tüüpi eurodes						
absoluutarvuna	veeb 13	dets 13	jaan 14	veeb 14	Muutus ± %	
					veeb 14 / jaan 14	veeb 14 / veeb 13
toorpiim	2,31	2,65	2,79	2,84	1,5%	22,6%
tööstusest väljamüügi hind (plokk)	3,14	3,36	3,53	3,82	8,3%	21,5%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	0,83	0,71	0,73	0,98	34,3%	18,6%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaal ilma boonustetata	3,00	2,74	2,70	2,77	2,4%	-7,6%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaal koos boonustega, riulitasudega jne	3,15	2,91	2,88	2,96	2,8%	-6,1%
käibemaks	1,23	1,22	1,25	1,32		
väikepakendi jaehind	7,37	7,32	7,48	7,91	5,8%	7,3%

Juust Edam-tüüpi						
protsendina	veeb 13	dets 13	jaan 14	veeb 14	Muutus ± %	
					veeb 14 / jaan 14	veeb 14 / veeb 13
toorpiima osakaal	31%	36%	37%	36%	-4%	14%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	9%	7%	7%	10%	35%	10%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaali osakaal koos jaeboonustega	43%	40%	39%	37%	-3%	-13%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
väikepakendi jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Või marginaalide kalkulatsioon

1kg või tootmiseks kulub töötajate andmetel 20 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Või tootmiseks vajaminevast 20 liitrist toorpiimast jääb üle lõssi ja petti. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.52, kuna 48% või tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (lõssipulber ja pett) müügis. Näiteks 2014. aasta veebruarikuu toorpiima rahaline kulu 1 kg või tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.52 \times 20 \times 0.40128 = 4.17$ (ümardatult).

Tabel 2: Või hinnamarginaalid

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)
eurodes

absoluutarvuna	veeb 13	dets 13	jaan 14	veeb 14	Muutus ± %	
					veeb 14 / jaan 14	veeb 14 / veeb 13
toorpiima kulu	3,40	3,90	4,11	4,17	1,5%	22,6%
tööstusest väljamüügi hind	4,66	4,74	4,77	4,46	-6,5%	-4,5%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	1,26	0,84	0,65	0,28	-57,0%	-77,6%
jaemarginaal ilma boonusteta	1,85	1,82	1,87	2,25	20,4%	21,6%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	2,09	2,06	2,11	2,48	17,4%	18,7%
käibemaks	1,30	1,31	1,33	1,34		
jaehind	7,82	7,87	7,96	8,05	1,1%	2,9%

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)

protsendina	veeb 13	dets 13	jaan 14	veeb 14	Muutus ± %	
					veeb 14 / jaan 14	veeb 14 / veeb 13
toorpiima osakaal	44%	50%	52%	52%	0%	19%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	13%	8%	5%	1%	-86%	-94%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	27%	26%	26%	31%	16%	15%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suurus on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Lõssipulbri hinnamarginaali kalkulatsioon

Lõssipulbri tootmiseks kasutakse või tootmisest ülejäävat lõssi. 1 kg lõssipulbri tootmiseks vajalik lõssi kogus saadakse 12.5 liitri toorpiima töötlemisel võiks. Tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.47, kuna 53% lõssipulbri tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse või ja petipulbri müügis. Näiteks 2014. aasta veebruarikuu toorpiima rahaline kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.47 \times 12.5 \times 0.40128 = 2.36$ (ümardatult).

Tabel 3: Lõssipulbri hinnamarginaal

Lõssipulber eurodes						
absoluutarvuna	veeb 13	dets 13	jaan 14	veeb 14	Muutus ± %	
					veeb 14 / jaan 14	veeb 14 / veeb 13
toorpiim	1,92	2,20	2,32	2,36	1,5%	22,6%
tööstusest väljamüügi hind	1,67	3,22	3,23	3,19	-1,1%	91,0%
töötlemismarginaal	-0,25	1,02	0,90	0,83	-7,7%	-431,3%

Lõssipulber						
protsendina	veeb 13	dets 13	jaan 14	veeb 14	Muutus ± %	
					veeb 14 / jaan 14	veeb 14 / veeb 13
toorpiim osakaal		68%	72%	74%	2,6%	
töötlemismarginaali osakaal		32%	28%	26%	-6,7%	
tööstusest väljamüügi hind		100%	100%	100%		

* Negatiivne töötlemismarginaal veebruaris 2013 tuleneb ühe tootja poolt müüdud tavapärasest tunduvalt suuremast kogusest tavapärasest tunduvalt soodsama hinnaga

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

2.5% joogipiima marginaalide kalkulatsioon koos korrigeeriva koefitsiendiga

Antud juhul on toorpiima rahalist kulu korrigeeritud vastava koefitsiendiga. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote – või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94 (andmeallikaks töötlejate finantsnäitajad).

Tabel 4: Joogipiima hinnamarginaalid korrigeeriva koefitsiendiga

Piim 2.5% kile, eurodes kg kohta

absoluutarvuna	veeb 13	dets 13	jaan 14	veeb 14	Muutus ± %	
					veeb 14 / jaan 14	veeb 14 / veeb 13
toorpiim	0,31	0,35	0,37	0,38	1,5%	22,6%
tööstusest väljamüügi hind	0,41	0,43	0,44	0,46	4,8%	12,5%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,10	0,08	0,07	0,08	22,7%	-17,9%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,05	0,04	0,05	0,03	-31,5%	-37,0%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,07	0,06	0,07	0,05	-19,7%	-22,5%
käibemaks	0,09	0,09	0,10	0,10		
jaehind*	0,55	0,57	0,58	0,59	1,4%	7,2%

* jaehind 1 liitri kohta on teisendatud jaehinnaks 1 kg kohta (1l piima kaalub keskmiselt 1.033 kg)

Piim 2.5% kile (%)

protsendina	veeb 13	dets 13	jaan 14	veeb 14	Muutus ± %	
					veeb 14 / jaan 14	veeb 14 / veeb 13
toorpiima osakaal	56%	62%	64%	64%	0%	14%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	15%	11%	8%	10%	29%	-31%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	13%	10%	12%	9%	-21%	-28%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

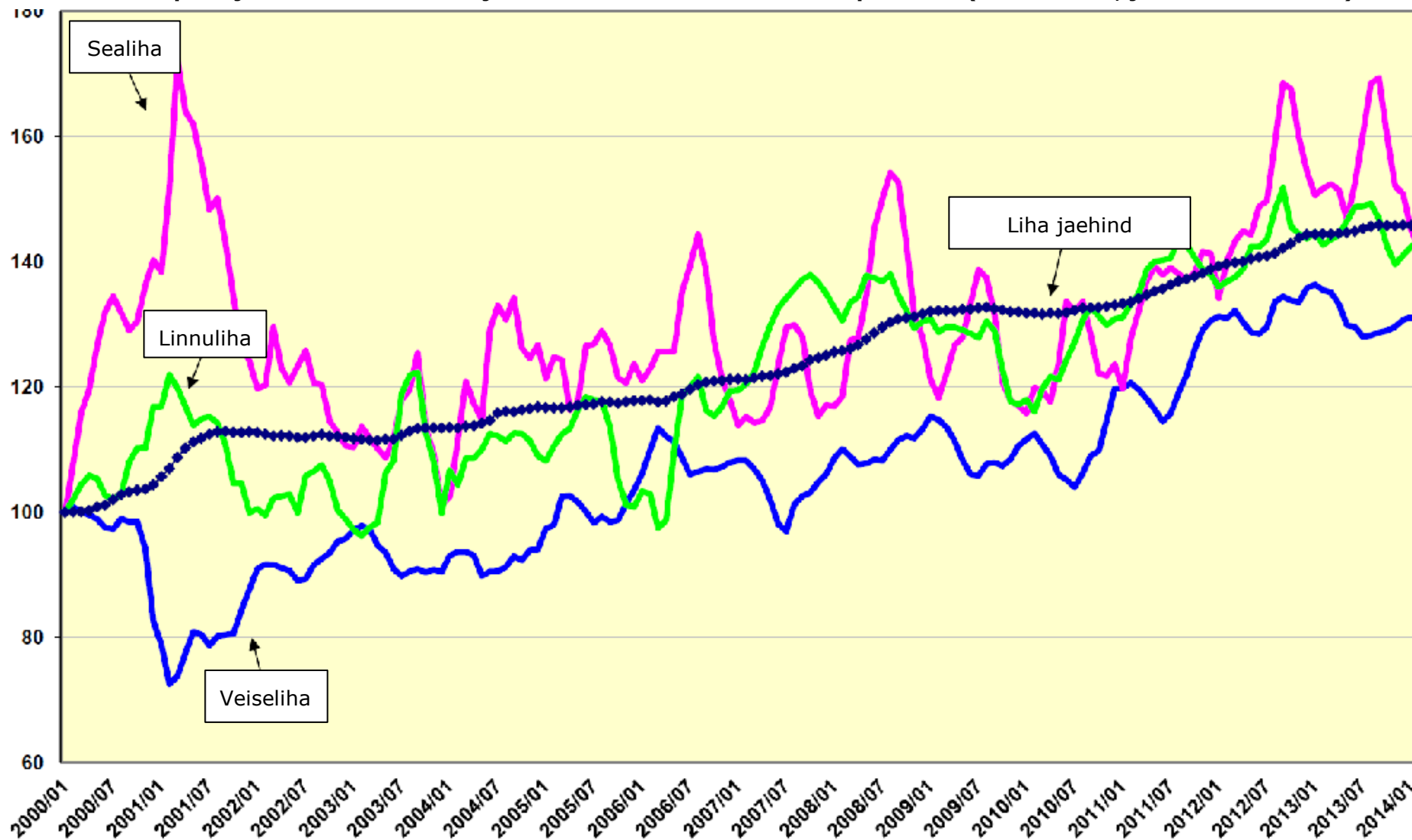
3

Lihatoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2014

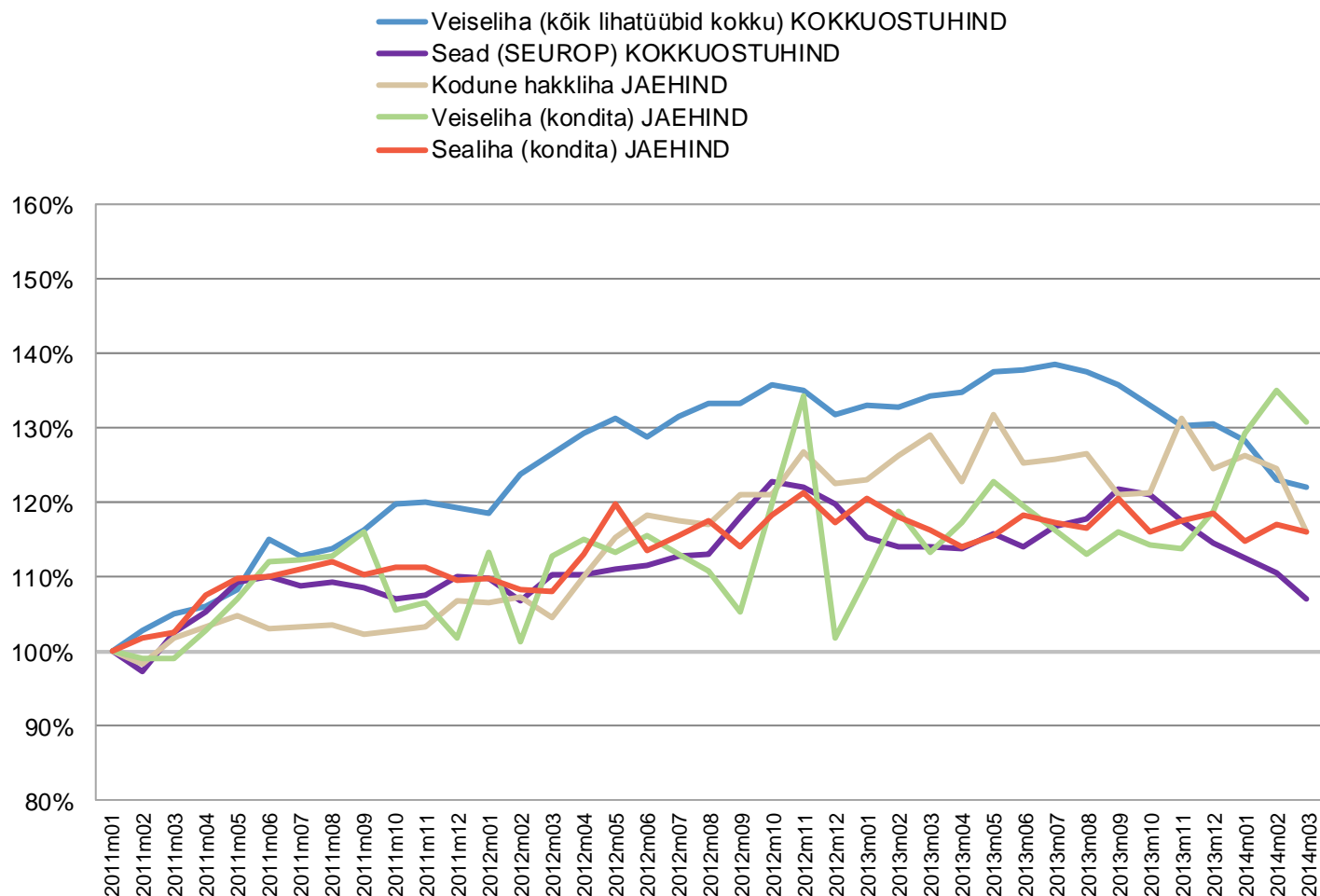
Joonis 5: Hindade pikaajaline arenemine liha ja lihatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Liha hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 6: Sigade ja veiste kokkuostuhindade ning hakkliha jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – märts 2014 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Veiseliha kokkuostuhind liikus 2011. aasta algusest kuni 2013. aasta keskpaigani valdavalt tõusujoones ning saavutas tipptaseme 2013. aasta keskpaigas. Sealiha puhul tekkis esimene olulisem langusperiood 2013. aasta algupoolel ning kokkuostuhind jõudis sarnaselt eelnenud aastale kõrgeimale tasemele sügisperioodil. 2013. aasta lõpukuudel ning 2014. aasta esimeses kvartalis on liha kokkuostuhinnad liikunud selgelt langevas trendis.

Koduse hakkliha jaehind oli kogu 2013. aasta vältel kõikuva iseloomuga, käesoleva aasta alguses oli jaehind siiski nii eelnenud aasta alguse kui lõpukuudega võrreldes veidi madalamal tasemel. 2014. aasta alguses tegi kiire hüppe ülepoole veiseliha jaehind.

Koduse hakkliha lõpphinnas on tooraine osakaal viimastel kuudel langenud ning jaemarginaal pööranud tõusule.

* soojad lihakehad on ümber arvatud jahutatud lihakehaks ning hindu on korrigeeritud vastavalt EL-is kehtivatele standarditele (lihakeha koos pea, esijalgade ja sabaga). Seetõttu on Eestis makstav kokkuostuhind ligikaudu 5% kõrgem siintoodud korrigeeritud hinnast.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti lihatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed sealihaga ja veiseliha kokkuostuhindade ning koduse hakkliha jaehindade kohta. Koduse hakkliha väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Hakkliha puhul oli vaatluse all kodune hakkliha, mille tootmisel on tootjapoolse info kohaselt kasutatud 50% ulatuses sealihaga ja 50% ulatuses veiseliha. Marginaali arvutamisel on arvesse võetud, et 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on vajalik 1,02 kg liha (kadu kuni 2%). Samuti on arvestatud, et koduse hakkliha tooraineks kasutatava liha rahalise kulu arvutamisel tuleb keskmisi sea- ja veiseliha kokkuostuhindu korrigeerida vastavate koefitsientidega.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – kodune hakkliha

2014. aasta I kvartali liha tooraine rahaline kulu 1 kg koduse hakkliha tootmiseks saadakse järgmiselt: $(0.51 \times 1,6325 \times 1.2) + (0.51 \times 2,2287 \times 1.5) = 2.70$

Tabel 5: Koduse hakkliha (50% sealiha ja 50% veiseliha) hinnamarginaalid

Kodune hakkliha eurodes

absoluutarvuna	I kvartal 2013	III kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014*	Muutus ± %	
					I kvartal 2014* / I kvartal 2013	I kvartal 2014* / IVkvartal 2013
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	2,86	2,96	2,87	2,70	-5,6%	-5,6%
töötleva väljamüügi hind	3,82	3,73	3,72	3,57	-6,6%	-4,0%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,95	0,77	0,85	0,86	-9,4%	1,3%
jaemarginaal	0,74	0,74	0,82	0,85	14,9%	3,1%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,93	0,92	1,01	1,03	10,5%	1,8%
käibemaks	0,91	0,89	0,91	0,88		
jaehind	5,46	5,36	5,44	5,30	-3,1%	-2,7%

Kodune hakkliha

protsendina	I kvartal 2013	III kvartal 2013	IVkvartal 2013	I kvartal 2014*	Muutus ± %	
					I kvartal 2014* / I kvartal 2013	I kvartal 2014* / IVkvartal 2013
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	52%	55%	53%	51%	-2,6%	4%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	17%	14%	16%	16%	-6,5%	6%
jaemarginaal osakaal koos jaeboonustega	14%	14%	15%	16%	18,5%	0%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

Esialgsetel andmetel on tooraine hind koduse hakkliha lõpphinnas aasta algul jätkanud langust ning jaemarginaal liikunud kergelt tõusvas joones.

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlevate info

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

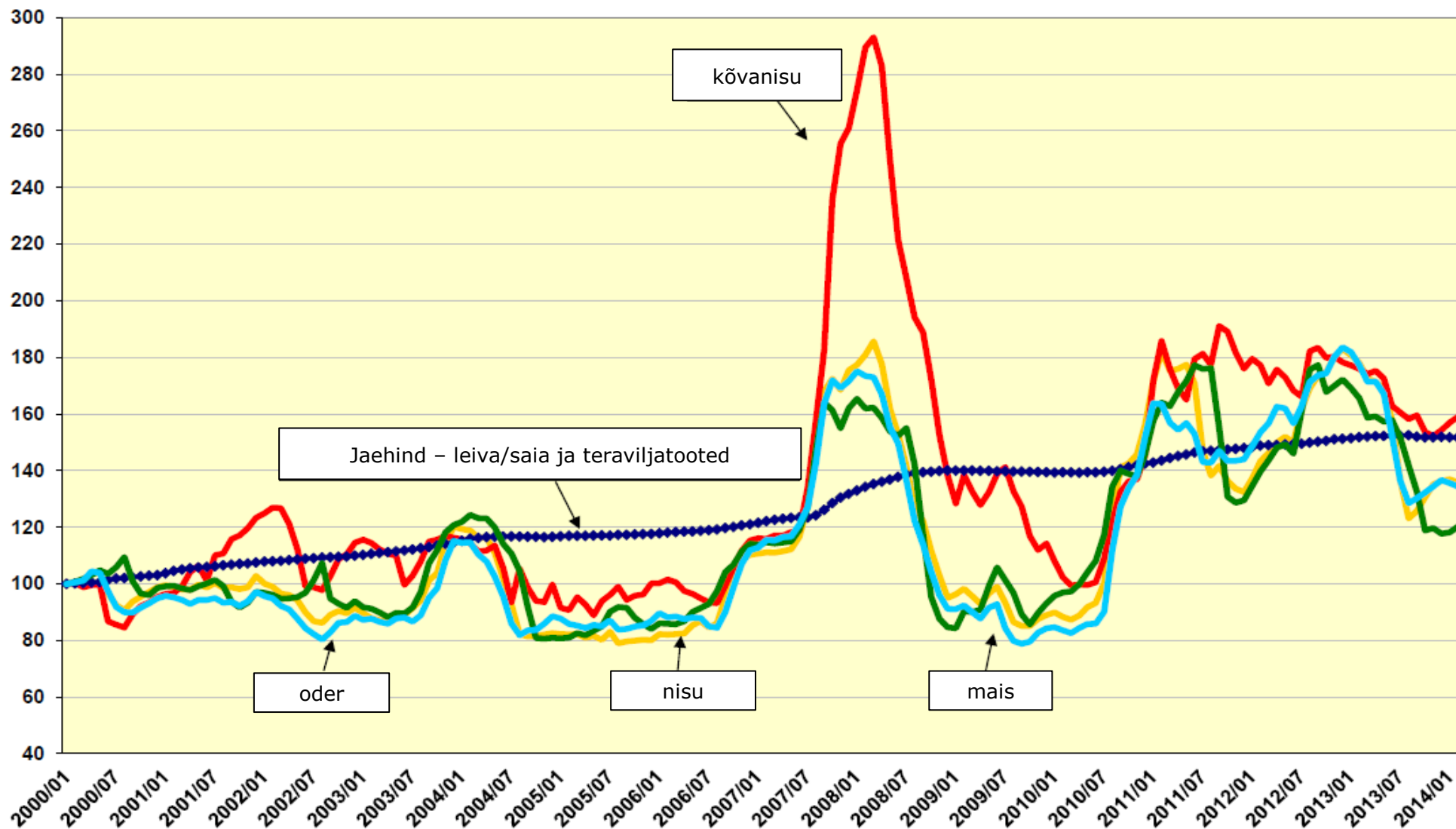
4

Pagaritoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2014

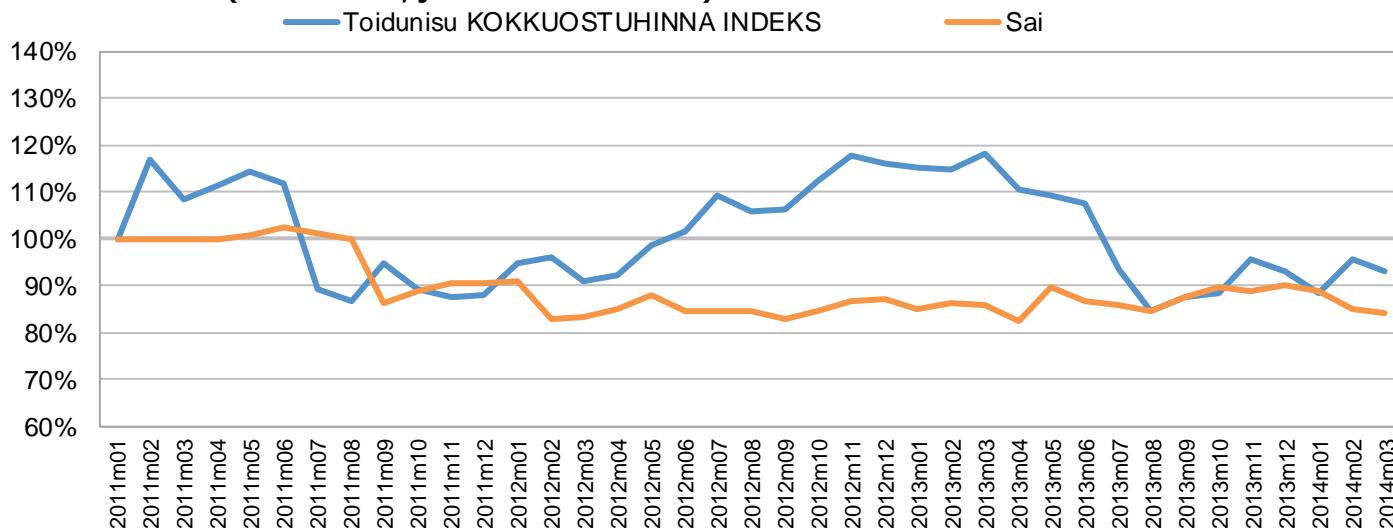
Joonis 7: Hindade pikaajaline arenemine teravilja ja teraviljatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

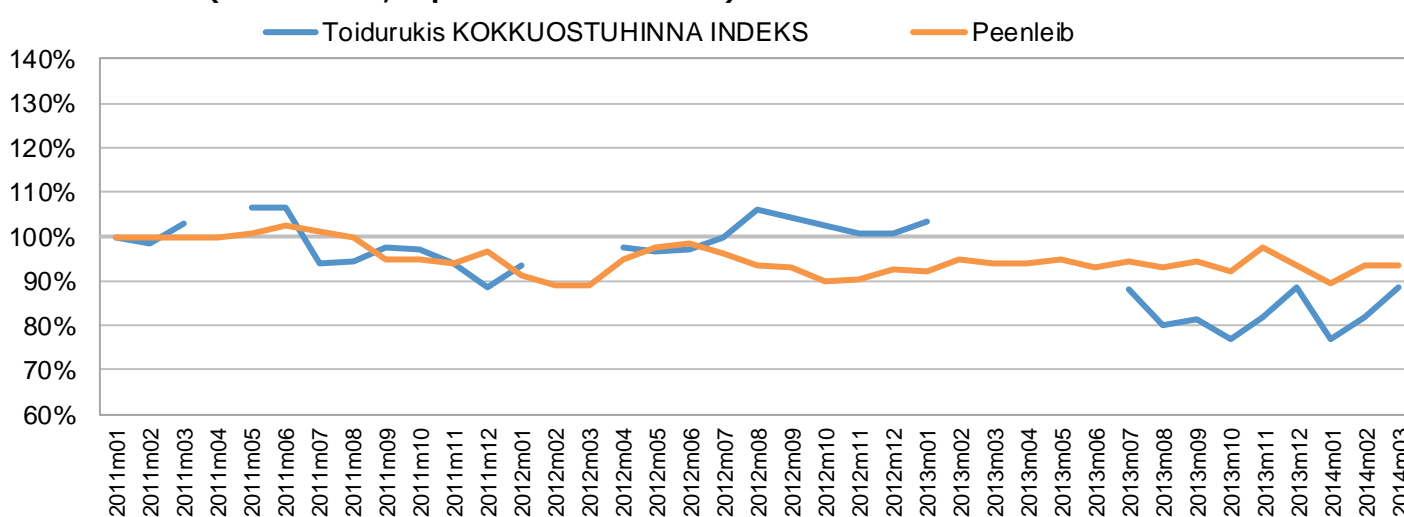
Pagaritoodete hindade dünaamika Eestis 2011-2014

Joonis 8: Toidunisu kokkuostuhinna ning saia jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – märts 2014
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Nisujahu hind langes 2013. aasta I poolaastal järsult, pööras kergele tõusule sügiskuudel ning jäi siis püsima üsna madalale (2011-2012 aastavahetuse) tasemele. Saia jaehind on juba 2012. aasta algusest püsinud (vaid väikeste kõikumistega) pigem stabiilsena. Kokkuvõttes tähendab see, et lausaia jaehind ei ole liikunud toote põhitooraine hinnaga samas rütmis. 2013. aasta teises pooles oli töötlemarginaal oluliselt kõrgem kui aasta algul, 2014. aasta algus näitab esialgsetel andmetel jaemarginaali kasvu.

Joonis 9: Toidurukki kokkuostuhinna ning peenleiva jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – märts 2014
(hinnaindeks, september 2011=100%)

Eesti tootjatelt kokku ostetud toidurukki kogused on viimastel aastatel vähenenud ning nii 2013. aasta saagiperioodi kui ka 2014. aasta alguse kokkuostu hinnatase jäi püsima uuringuperioodi madalaimale tasemele.

Leiva jaehind (kvartalite keskmisena) püsis 2013. aastal ning 2014. aasta I kvartalis enam-vähem stabiilsena, tööstusest väljamüügihind aga langes, mis suurendas tooterühma jaemarginaali.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Eesti pagaritoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed toidurukki ja toidunisu kokkuostuhindade ning leiva- ja saiatoodete jaehindade kohta. Erinevate jahutüüpide ning peenleiva ja lauasaia keskmised väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Kuna peenleiva puhul on teada, et ühest kg toidurukkist saadakse ligikaudu 0,7 kg rukkipüüljahu (kliid eraldatakse) ning ühe kg peenleiva tootmiseks kulub keskmiselt 0,6-0,7 kg rukkipüüljahu või rukkijahusegu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud ligikaudselt tasakaalustavad teineteist.

Osade peenleibade koostisse kuulub (Leivaliidu andmetel kuni 20% ulatuses) ka nisujahu. Kuivõrd toidunisu ning toidurukki kg hind on viimastel aruandlusperioodidel erinenud vaid mõne eurosendi võrra, siis see marginaalide arvutusele olulist mõju ei avaldaks ning arvestatud on rukkipüüljahu kasutamisega.

Lauasaia puhul on teada, et ühest kg toidunisust saadakse ligikaudu 0,7 kg nisujahu (eraldatud kliid realiseeritakse teiste toodete tootmiseks) ning ühe kg lauasaia tootmiseks kulub keskmiselt 0,7 kg nisujahu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud tasakaalustavad teineteist.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 6: Peenleiva hinnamarginaalid

**Leib (peenleib)
eurodes**

absoluutarvuna	I kvartal 2013	III kvartal 2013	IV kvartal 2013	I kvartal 2014*	Muutus ± %	
					I kvartal 2014* / I kvartal 2013	I kvartal 2014* / IV kvartal 2013
toidurukis	0,19	0,15	0,15	0,15	-23,2%	-3,7%
leiva tööstusest väljamüügi hind	0,99	0,99	1,05	0,96	-3,2%	-8,9%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,80	0,84	0,90	0,81	1,5%	-9,8%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,22	0,22	0,17	0,23	5,6%	37,7%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,27	0,27	0,22	0,28	4,0%	26,6%
käibemaks	0,24	0,24	0,24	0,24		
jaehind	1,45	1,45	1,46	1,43		-2,5%

Leib (peenleib)

protsendina	I kvartal 2013	III kvartal 2013	IV kvartal 2013	I kvartal 2014*	Muutus ± %	
					I kvartal 2014* / I kvartal 2013	I kvartal 2014* / IV kvartal 2013
toidurukis	13%	10%	10%	10%	-22,0%	-1%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	52%	55%	58%	54%	3,5%	-8%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	19%	18%	15%	20%	5,7%	30%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lausai

Tabel 7: Lauasaia hinnamarginaalid

Sai (lauasai) eurodes

absoluutarvuna	I kvartal 2013	III kvartal 2013	IV kvartal 2013	I kvartal 2014*	Muutus ± %	
					I kvartal 2014* / I kvartal 2013	I kvartal 2014* / IV kvartal 2013
toidunisu	0,24	0,18	0,19	0,19	-22,1%	-1,9%
saia tööstusest väljamüügi hind	0,87	0,89	0,84	0,78	-10,2%	-7,2%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,63	0,71	0,65	0,60	-5,7%	-8,7%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,24	0,23	0,31	0,33	38,8%	4,5%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,28	0,27	0,36	0,37	31,2%	3,1%
käibemaks	0,22	0,22	0,23	0,22		
jaehind	1,33	1,33	1,39	1,33	0,3%	-4,0%

Sai (lauasai)

protsendina	I kvartal 2013	III kvartal 2013	IV kvartal 2013	I kvartal 2014*	Muutus ± %	
					I kvartal 2014* / I kvartal 2013	I kvartal 2014* / IV kvartal 2013
toidunisu	18%	14%	14%	14%	-22,4%	2%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	44%	50%	44%	42%	-5,6%	-5%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	21%	20%	26%	28%	30,8%	7%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Kokkuvõte

Lääne-Euroopas ja Skandinaaviamaades on jaekaubandus domineerinud toidukaupade tarneahelas juba paarkümmend aastat. See peegeldub hindade kujunemise asümmeetrilisuses – jaehindade suhtelises sõltumatuses toormehindade langusest. Ka Eestis on seoses jaekaubanduse koondumisega (5 jaeketi käes on ligikaudu 90% jaeturust) nende positsioon toidukaupade tarneahelas tugev, kuid see ei ole veel nii domineeriv kui näiteks Soomes.

Jaekaubanduse hinnasurve töötlejatele ja selle kaudu tootjatele on põhitoiduainete (piimatooted, lihatooted, teraviljatooted) puhul traditsiooniliselt tugev. Neid tooteid peetakse atraktiivseteks klientide juurdemeelitamise vahenditeks (nn *traffic builders*) ja jaekaubandus püüab nende toodete hinnataset hoida nii madalal ning stabiilsena kui saab, survestades selleks töötlejaid.

Ka Eesti puhul on kõigi kaardistatud toodete puhul märgata hinnakujunduses asümmeetriat.

Piimatoodete (joogipiim, juust, või) puhul ei ole 2012. aasta esimeses pooles langenud ning seejärel pidevalt tõusnud toorpiima hind töötleja väljamüügi ning jaehindades samal määral kajastunud ning töötlemarginaalid on aastatagusega võrreldes oluliselt langenud. Joogipiima ja juustu puhul on viimastele kuudele iseloomulik ka jaemarginaali langus; nimetatud toodete jaehind on küll tõusmas, kuid tooraine- ja töötlejahindadest aeglasemas tempos.

Pagaritoodete – peenleiva ja lauasaia – puhul ei ole toidunisu ning toidurukki kokkuostuhinna kõikumine leiva-saia jaehindadele praktiliselt mõju avaldanud; aastatagusega võrreldes on lauasaia puhul lisaks toormehinnale langenud ka töötleja väljamüügihinnad ning kasvanud eeskätt jaemarginaal; peenleiva puhul on töötlemarginaal samuti pisut tõusnud.

Koduse hakkliha jaehind on rohketest kampaaniatest tingituna üsna kõikuva iseloomuga, kuid pikemas vaates on tooraine hinnatõus toonud kaasa keskmiste jaehindade kasvu. Viimastes kvartalites langustrendis olnud tooraine hind aasta lõpus veel jaehinnas ei kajastunud, uue aasta algul on väikesest langust märgata ka töötleja väljamüügi- ja jaehindades.

Kasutatud allikad

- Põllumajandusministeeriumi poolt tellitud uuringute aruanded (<http://www.agri.ee/uuringud-13/?id=33809>)
- TNS Emori Hinnaseire
- Ekseptintervjuud põllumajandustoodete töötajate ja jaekaubanduse esindajatega
- Agra CEAS Consulting (2007). *The gap between producer prices and the prices paid by the consumer*. Policy Department Structural and Cohesion Policies. Euroopa Parlament, Brüssel, Belgia.
- Bailey, D. & Brorsen, B. W. (1989). Price asymmetry in spatial fed cattle markets. *Western Journal of Agricultural Economics* 14(2), 246-252.
- Elitzak, H. (1999). *Food cost review, 1950-97*. U.S Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Euroopa Komisjon (2009). *Analysis of price transmission along the food supply chain in the EU*. Brüssel, Belgia.
- Karikallio, H., Arovuori, K. & Pyykkönen, P. (2009). *Vertical price formation in the Finnish food chain*. Helsingi, Soome.
- London Economics (2004). *Investigation of the determinants of farm-retail price spreads*. Department for Environment Food and Rural Affairs, UK.
- McCorriston, S. (2011). *Price formation, transmission and transparency in the food chain: Overview of critical issues*. A Presentation.
- Meyer, J. & Cramon-Taubadel, S. (2004). *Asymmetric price transmission: A survey*. Department of Agricultural Economics. Göttingen, Saksamaa.
- Roeger, E. & Leibtag, E. (2011). *How retail beef and bread prices respond to changes in ingredient and input costs*, U.S. Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Whitehall Associates (2004). *Price determination in the Australian food industry*. Australian Department of Agriculture, Fisheries and Forestry.